

PAPER DETAILS

TITLE: Kütüphaneciligin Degisen Roller

AUTHORS: Gülden Çavdar, Özüm Egilmez

PAGES: 165-183

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4398440>

Kütüphane, Arşiv ve Müze Araştırmaları Dergisi

Library, Archive and Museum Research Journal

e-ISSN: 2718-0832

Cilt/Volume: 6, Sayı/Issue: 1 (2025), 165-183

<https://dx.doi.org/10.59116/lamre.1592333>

İnceleme Makalesi - Review Article

Geliş Tarihi / Received: 27.11.2024 Kabul Tarihi / Accepted: 13.01.2025

Kütüphaneciliğin Değişen Rollerini*

Changing Roles of Librarianship

Güliden ÇAVDAR**, Özüm EĞİLMEZ***

ÖZET

Türkiye’de ve dünyada kütüphaneler, her gün farklı kullanıcı grupları tarafından ve artan sayılarda ziyaret edilmektedir. Kütüphanelerin başlıca işlevleri bilgiye erişimi yöntem ve metotlarıyla öğretmek, bilimsel iletişimi teşvik etmek, araştırma ve öğretimi desteklemektir. Bu sebeple organizasyon yapıları ve hizmetleri bu işlevlere uygun olarak yapılandırılmaktadır. Temel amaç ve işlevleri aynı olan kütüphanelerin; kullanıcı yaş aralığı, bağlı bulundukları kurum ve ihtiyacın niteliğine bağlı olarak farklı türleri bulunmakla birlikte; karmaşık bir sosyal profile sahip, artan sayıdaki kullanıcı grubu ile ilişkili olarak klasik varoluş amaçlarının dışına çıkarak örgütlenmeleri gerekmektedir. Bu örgütlenme çerçevesinde kütüphanelerin temel bileşenleri ve organizasyon yapılarının değişimi şarttır. Zira kullanıcı grupları, klasik kütüphane hizmetlerinden yararlanmak için bulundukları öngörülen bu ortamlara; yoksulluk, evsizlik, göçmenlik kaygıları, ruhsal ve sağlık sorunları gibi oldukça geniş bir yelpazede yayılan, sayılması güç ve karşılanmamış psikososyal etmenlerle gitmektedirler. Dolayısıyla klasik kütüphanecilik hizmetlerinin boyunu aşan ihtiyaçlarını, kendileriyle birlikte gittikleri bu ortamlara taşımaktadırlar. Karşılanamayan ihtiyaçlar bireyin tüm beklenti ve davranışları gibi kütüphanelerden de almayı umdukları hizmetleri ve neticede kütüphaneleri, çalışanları ve hizmetleri etkilemektedir/değiştirmektedir. Çalışmanın temel odak noktası, kütüphane ve hizmetlerini şekillendiren sosyolojik temelli kullanıcı yığını sorunu için çözüm sunmak ve kütüphaneciliğin yeni rollerini anlamlandırmaktır.

Bu çalışma, kütüphane personeli ve hizmetlerinin değerlendirilmesini amaçlamakla birlikte sosyolojik koşulların kütüphanecilik mesleği ve hizmetleri üzerindeki etkilerine dikkat çekmektedir. Çalışma, yoksulluk, evsizlik ve göçmenlik gibi psikososyal krizlerin yoğun yaşandığı çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri (ABD) merkezli halk kütüphanelerine odaklanmakta; kütüphanelerin bu krizleri dikkate alarak örgütsel gelişim ve örnek hizmet uygulamalarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmada kütüphanecilik literatüründeki gelişim ve sınırların anlamlandırılması; çalışmanın bilimsel açıdan desteklenmesi amacıyla Web of Science (WOS) üzerinden 2016-2021 yılları arasındaki yazar-tema-trend değişimi verileri değerlendirilmiştir.

Türkiye’de uygulama alanının dar olması sebebiyle yetersiz literatüre sahip olan sosyal kütüphanecilik, kütüphanecilerin ve kullanıcıların sosyal ihtiyaçları konuları için doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Kütüphanecilik, Yeni Kütüphanecilik, Kütüphanelerin/Kütüphanecilerin Değişen Sorumlulukları, Sosyal Hizmet Uzmanları ve Kütüphaneler, Sosyal Sürdürülebilirlik

* Bu makale, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim ve Organizasyon Ana Bilim Dalı’nda Doç. Dr. Özüm EĞİLMEZ’in danışmanlığında Güliden ÇAVDAR tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinden yararlanılarak üretilmiştir.

** Kütüphaneci, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, gulden.cavdar@bilecik.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1344-1115>

*** Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ozum.egilmez@bilecik.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-5251-5629>

ABSTRACT

Libraries in Türkiye and globally are frequented daily by many user groups. The primary functions of libraries are to instruct on information retrieval techniques, to promote academic discourse, and to facilitate research and education. Consequently, their organizational frameworks and services are designed in alignment with these functions. Despite the existence of various library types serving the same fundamental purpose and functions, they must be organized beyond their traditional roles to accommodate the growing diversity of user groups with complex social profiles, influenced by factors such as age range, institutional affiliation, and specific needs. The fundamental components and organizational structures of libraries within this organization must undergo transformation. User groups enter these spaces with a diverse array of psychosocial challenges, including poverty, homelessness, immigration issues, and mental and health challenges, which are challenging to quantify and often unfulfilled. Consequently, individuals present their requirements, which exceed the limitations of traditional library services, in these settings. Unfulfilled needs, akin to all human expectations and behaviors, influence the services anticipated from libraries and ultimately impact libraries, personnel, and offerings. The primary objective of the study is to offer solutions to the sociological issue of user demographics influencing libraries and their services, while elucidating the evolving responsibilities within librarianship.

While this study aims to evaluate library staff and services, it draws attention to the impact of sociological conditions on the library profession and services. The study focuses on public libraries, mostly in the United States, where psychosocial crises such as poverty, homelessness, and immigration have been experienced intensely, and aims to reveal the organizational development and exemplary service practices that libraries have put forward in response to these crises. In order to make sense of the development and boundaries in the librarianship literature and to support the study scientifically, author-theme-trend change data between 2016-2021 were evaluated through WOS (Web of Science).

Document analysis method was used for the topics of social librarianship, social needs of librarians and users, which have insufficient literature due to the narrow application area in Türkiye.

Keywords: *Classical Librarianship, New Librarianship, Changing Responsibilities of Libraries/Librarians, Social Workers and Libraries, Social Sustainability*

GİRİŞ

Son bir buçuk yüzyıl boyunca bir çok meslek, ekonomik ve sosyal değişimlere ve elbette odağında yer alan kitlenin ihtiyaçlarına ayak uyduracak şekilde dönüşmüştür. Tarihi insanlığın kültür ve medeniyeti kadar eski olan, M.Ö. 7. yüzyıla dayanan kütüphanecilik değişen ihtiyaçlara uyum sağlayan ve sağlamaya devam eden mesleklerden olmuştur. Toplumdaki her kuruluş gibi kütüphaneler de belli toplumsal gereksinimleri karşılamak için kurulmuştur. Var olma amacına göre toplumun bilgi erişimini kolaylaştırma, kültürel ve eğitimsel ihtiyaçlarını karşılamak vb. gibi temel gereksinimleri göz önüne alarak geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürmektedir. Kütüphanecilik adına birçok tanım yer alsa da genel tanım çerçevesinde kütüphanecilik; her tür kayıtlı bilgi kaynağı ile bilgi gereksinimi olan kullanıcılar arasında uygun bir bağlantı kuran; aynı zamanda bilgi kaynaklarında ve kullanıcılarda zaman içinde ortaya çıkacak değişimleri de göz önüne alarak, bağlantı işlevlerini, bilgi kaynaklarını sağlama ve düzenleme ile onlardan yararlandırma diye özetlenebilecek temel hizmetler yoluyla gerçekleştiren mesleği ifade etmektedir (Yontar, 1995, s. 11).

Kütüphaneler ve kütüphanecilik üzerine yapılan çalışmalar, genellikle bu kurumların işlevleri ve yönetim mekanizmalarına odaklanmıştır. Ancak bu yaklaşımlar, kütüphanelerin toplumsal rolü ve derin yapısal anlamlarını yeterince irdelemekten uzak kalmıştır. Bir başka deyişle, kütüphaneleri tüm yönleriyle inceleyen bilim olan kütüphaneciliğin tanımı gereği, genel veya yüzeysel bir “kütüphane nedir” ve her şeyden önce “nasıl yönetilir” konusuyla yetinmemesi gerekmektedir. Kütüphanecilerin “kütüphane neden ve ne için var?” ya da “çalışmanın anlamı nedir ve sınırları nelerdir?” gibi konuların açık cevapların ötesine geçerek derin ve geniş bir bakış açısına, kütüphanelerin de bu bakış açısını destekleyebilecekleri kütüphanecilere ihtiyaçları vardır. Örneğin “bir kullanıcı topluluğuyla nasıl etkileşim/iletişim kurulması gerektiği” gibi konular bazen üstlenilecek sorumlulukları ötelemek bazen de bu sorumluluklardan ve taahhütlerden kaçınmak için merkeze alınmamıştır. Esasen temel “kütüphane nedir?” olgusunun henüz eleştirel ve toplumsal bir perspektiften ele alınmamış olması sorunun temel kaynağını işaret etmektedir. Diğer yandan ise tartışmalar kütüphanecilerin güçlendirilmesi yönünde ilerlemektedir. Klasik bakış açısının yanında, teknoloji, piyasa koşulları, bilginin yaratıcısı ve kullanıcısı gibi durumlar, kütüphane kavramını farklılaştırarak kütüphanecilerin hangi alanda güçlenmeleri gerektiği sorunsalını doğurmuştur (Morgese, 2017; Karjberg, 2018). Kütüphaneler tarih boyunca bilginin korunması, düzenlenmesi ve erişime sunulması gibi temel işlevlere hizmet etmiş olsa da geleneksel bilgi hizmetlerinin ötesine geçerek bireylerin sosyal, psikolojik ve ekonomik sorunlarına çözüm bulmayı da hedefleyen, toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bu bağlamda, kütüphanecilerin değişen rolleri dikkat çekmektedir.

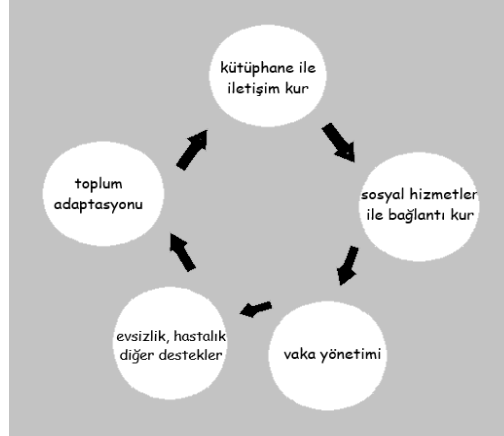
Yalnızca bilgi sağlayıcı kurumlar değil, aynı zamanda sosyal destek mekanizmaları olarak işlev gördüğü örnekler giderek artmaktadır.

Amacı kullanıcılara bilgi hizmetleri sunmak olan, bu amacı gerçekleştirmek için tüm olanaklarını (personel, bina, bütçe, koleksiyon vb.) gerektiği ölçüde bir araya getiren kütüphaneler; kullanıcı topluluklarının değişen ihtiyaçlarına (kullanıcıların akıl hastalığı, evsizlik ve fiziksel sağlık sorunları da dâhil olmak üzere çeşitli psikososyal ihtiyaçlar) yanıt vermek için de, yeni yöntemler geliştirmeye devam etmektedir. Kullanıcıların psikososyal ihtiyaçlarının bir sonucu olarak, kütüphaneciler rollerinde önemli bir değişim geçirmiştir. Örneğin 2009'da San Francisco Halk Kütüphanesi, evsizlik sorunu yaşayan kişilere hizmet sağlamak için tam zamanlı bir personel, lisanslı bir evlilik ve aile terapisti istihdam eden ABD'deki ilk kütüphane olmuştur (O'malley, 2022).

ABD'de 2009 yılında 31 eyaleti temsilen yapılan bir araştırmada, kütüphanelerde psikososyal ihtiyaçlar yaşayan kullanıcıların yaygınlığı incelenmiş; ciddi akıl hastalığı olan kullanıcıların aşırı miktarda kaynak ve personelin zamanını kullandığını ortaya konmuştur. Aynı çalışma, kütüphaneler tarafından rapor edilen, kullanıcıların personele yönelik saldırıları, diğer kütüphane kullanıcılarının akıl hastalığı yaşayan kullanıcılar nedeniyle yaşadığı rahatsızlıklar ve acil müdahale durumunda yaşadıkları tecrübesizlikleri konu almıştır. Çoğu kütüphane çalışanının karmaşık psikososyal sorunları değerlendirecek veya bunlara müdahale edecek eğitimi olmadığını ortaya koyan araştırma, bu eğitim ve öğretimi almış sosyal hizmet uzmanları veya diğer profesyoneller ile işbirliği yapılmasının zorunluluğunu ortaya koymuştur (Torrey ve diğerleri, 2009).

Zettervall (2019) "*Whole Person Librarianship*" adlı eserinde bu zorunluluğu kütüphanecilerin ilişki kataloglarını kullanarak aşağıdaki ilgi çekici görsel ile anlatmıştır. Görsel, kullanıcıların ihtiyaçları için ilişkili katalogları kullanarak uygun olan yönlendirmeyi sağlayan çok sayıda potansiyel etkileşimin haritasını çıkarmak için kullanılmıştır. Basitleştirilmiş bu örnek, kütüphanenin daha büyük yardım sistemlerinde nasıl bir yeri olduğunu göstermesi açısından yararlıdır. Ancak bilinenin aksine kütüphane personeli tüm sürecin iyi işlenmesini sağlamaktan sorumlu değildir. Bunun yerine, bütünün kendi parçalarına ayırarak; süreçte bir sonraki adımı üstlenebilecek kuruluşlardaki paydaşlarına aktarım sağlamakla yükümlüdürler. Ancak bütün organizasyonun giriş noktası olarak kütüphanelerin misyon ve sorumluluk yüklenmiş olmaları önemlidir. Ayrıca görsel, kütüphanelerin her ne sebeple olursa olsun kendilerine başvuran kullanıcılar için;

- ilişkili sosyal hizmet birimleri ile çalıştığına,
- ilişkili sosyal hizmet birimlerine yönlendirebileceğine,
- evsizlik, sağlık sorunları vb. konularda destek sunabileceğine,
- toplumla bütünleşme adımıyla rol alabileceğine ilişkin bilgi vermektedir.

Şekil.1. Hizmet Süreklilik Döngüsü (Zettervall, 2019)

Çalışma, pek çok kütüphane ve personelini kütüphane duvarlarının dışındaki topluluklarla aktif olarak etkileşim kurma fırsatlarının yararlarından bahsetmekle birlikte, işbirliklerinin; kütüphanelerin topluma hizmet etme yeteneğini artırarak, kütüphane hizmetlerini daha görünür ve değerli hale getirdiğini ortaya koymuştur. Özellikle ön plana çıkan olguları aşağıdaki gibi listelemek mümkündür:

- İşbirliği, kütüphane misyonunun merkezinde olmalıdır,
- Geleneksel sınırların ötesinde çalışmak, kütüphane paydaş ve toplulukları için daha iyi hizmet, değer ve sonuçlar doğurabilir,
- İşbirliği, kütüphanelerin tek başlarına sağlayabileceklerinden daha fazlasını sağlamalarına olanak tanır,
- İşbirlikçi davranış, yeni sosyal teknolojileri kullanarak farklı türdeki birçok kütüphane kullanıcılarına ulaşmanın en kestirme yoludur (Zettervall, 2019).

Bu durum, kütüphanecilerin karşılaştıkları yeni zorluklar ve üstlendikleri farklı rollerin, geleneksel kütüphanecilik tanımlarının çok ötesine geçtiğini göstermektedir. Özellikle karmaşık psikososyal sorunlar karşısında, kütüphanelerin yalnızca bilgi merkezleri değil, aynı zamanda toplumsal destek mekanizmaları olarak işlev görmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Ancak bu yeni görevlerin gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip olmadan hareket etmek, hem kütüphaneciler hem de hizmet verdikleri topluluklar için ciddi güçlükler yaratmaktadır. Bu nedenle, kütüphanecilerin farklı uzmanlık alanlarından profesyonellerle işbirliği yapması, bu dönüşüm sürecinde kritik bir önem taşımaktadır.

Kütüphanelerin “toplumsallık” rolünün ön plana çıkmasında salgın hastalıklar, depremler, savaş ve göçmenlik unsurları vb. gibi özellikle son on yıl içerisinde baş döndürücü hızla gerçekleşen etmenlerin etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 21. yüzyılda kütüphanecilerin rolleri temel etmenler altında değişirken, kütüphanelerin topluluk işlevi, bilgiye açılan kapılar olarak çalışmalarından daha önemli hale gelmektedir.

Bu noktada kütüphaneciler gerekli profesyonel eğitime sahip olma koşulları aranmadan kendilerini farkında olarak/olmayarak sosyal hizmet görevlisi, öğretmen, aktivist, ekonomist ve hatta sosyal medya uzmanı olarak bulmuşlardır ve çoğu zaman; sınırlı kaynaklarla uygun eğitim, hazırlık ve destek olmadan çalışmaya devam etmişlerdir. Çalışma kapsamında kütüphaneciliğin yeni rollerini açıklamak için kullanılan ilişkili kavramların anlaşılması, gelişim ve sınırlarının ortaya konması için Web of Science üzerinden alınmış 2016-2021 yılları arasındaki yazar-tema-trend değişimi verileri değerlendirilmiştir.

KÜTÜPHANE KAVRAMI VE TÜRLERİ

Kütüphaneler bilgi yaratma ve paylaşma yerleridir. Farklı formatlarda (basılı ve elektronik) bilgi depolarıdır. Adeniran (2017) kütüphaneyi “bilgi kaynaklarının belirlenmesi, toplanması, düzenlenmesi, işlenmesi ve bilgi ihtiyaçlarının yorumlanması konularında uzmanlaşmış profesyoneller tarafından bilgi kaynaklarına erişilen ve bilgi hizmetlerinin sunulduğu bir yer” olarak tanımlamaktadır.

Kütüphaneler çok uzun bir varoluş süreci içerisinde geleneksel olarak bilgi ve ona erişmek isteyen kullanıcı arasındaki köprüyü sağlamış olan kurumlar olmuşlardır. Kütüphaneler kullanıcılarının bilgi kaynağına ulaşması için her zaman önemli bir rol üstlenmişlerdir. Bilgi ve enformasyon çok yönlü gelişim için hayati önem taşıdığından, bilgi ve enformasyonu işleyen ve yöneten kütüphaneler paha biçilmez bir öneme sahiptir. Kütüphaneler zaman içerisinde değişen koşullar ile birlikte birçok format ve kaynaktan bilgiye daha geniş erişim sağlayan yerler olarak yeniden yapılanmışlardır. Böylelikle klasik hizmetlerini oluşturan;

- dolaşım hizmetleri,
- referans hizmetleri,
- çevrimiçi bilgi hizmetleri,
- kütüphaneler arası ödünç verme hizmetleri,
- bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması hizmetleri de kendi içerisinde yeni bir dönüşüme uğramıştır.

Günümüz bilgi toplumu bireylerin kütüphaneden beklenen çeşitli ve karmaşık ihtiyaçlarını karşılamak için karakterize edilmiştir. Doğru bilginin doğru kullanıcıya doğru zamanda ulaştırılması tüm kütüphanelerin temel görevini ifade etmektedir. Kütüphanenin temel işlevlerinden biri eğitimidir. Kütüphaneler örgün ve yaygın öğrenme, araştırma ve eğitim süreçlerinde önemli rol oynamaktadır. Ancak kütüphaneleri artan sosyal talep faaliyetlerinden, değişen dünyanın şekillenen yeni rollerinden (örneğin kültürel ve manevi faaliyetler, dinlenme, eğlence vb.) ayırmak da olası değildir.

Küresel teknolojik gelişmelerin kütüphane organizasyonlarına yansımalarının bir sonucu olarak bilgi alanı ve bilgi uygulamaları da değişiklik göstermiştir. Bilgi teknolojisindeki olağanüstü ilerlemeler, artan kullanıcı kategorileri ve farklı bilgi ihtiyaçları ile modern toplum, merkezi aracın olduğu bir bilgi toplumuna doğru ilerlemektedir.

Kütüphanelerin hizmet sundukları alanlar birbirinden farklı olup tüm yaş gruplarına ve birbirinden farklı kültürel yapıdaki kullanıcı kitlesine hitap eden oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir. Çok kültürlü bir kitleye, farklı jeopolitik bölgelerden ve kültürel geçmişlerden gelen kullanıcılara hitap edebilmek ve gelecek olumsuz eleştirel dönüşlere maruz kalmamak ancak güçlü bir organizasyon yapısı ve iş bölümü ile mümkündür. Kütüphaneler, her biri belirli amaçlara hizmet etmek ve farklı kitlelere hitap etmek için tasarlanmış çeşitli türlere ayrılmaktadır (Bkz. Tablo.1). Aşağıdaki tabloda tanımlanmış olan türler IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions- Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu) tarafından da kabul görmüş ISO (International Standard Organization-Uluslararası Standardlar Örgütü) 2789 standardından adapte edilmiştir.

Tablo 1. ISO 2789:2022 Standardına Göre Kütüphane Türleri

Kütüphane Türleri	Tanımlar
Milli Kütüphaneler	Milli kütüphaneler, kütüphanenin bulunduğu ülkede yayınlanan tüm ilgili belgelerin kopyalarını edinmek ve muhafaza etmekten sorumlu olan kütüphanelerdir. Milli kütüphaneler, bir ulusun kültürel mirasının, entelektüel başarılarının ve tarihi kayıtlarının bekçileri olarak özel bir yere sahiptir. Bu prestijli kurumlar, bir ülkenin kimliğini ve tarihini yansıtan ulusal literatürün, belgelerin ve önemli koleksiyonların deposu olarak hizmet vermektedir. Bil-ginin korunmasında, muhafaza edilmesinde ve yayılmasında hayati bir rol oynarlar, bilime katkıda bulunurlar. Ulusal kütüphaneler ayrıca halkın katılımını teşvik etmek için sergiler, konferanslar ve halka açık etkinlikler düzenlemektedirler.
Akademik Kütüphaneler	Akademik kütüphaneler, birincil işlevi öğrenim ve araştırmaya yönelik bilgi gereksinimlerini karşılamak olan kütüphanelerdir. Yüksek öğretim kurumlarının kütüphaneleri ve genel araştırma kütüphaneleri de buna dahildir. Akademik kütüphaneler; öğrencilerin, öğretim üyelerinin ve eğitim kurumlarındaki araştırmacıların bilimsel arayışlarını desteklemede çok önemli bir rol oynamaktadır. Akademik kütüphanelerdeki kütüphaneciler araştırma, atıf yönetimi ve bilgi okuryazarlığı konularında uzman yardımı sunmaktadır. Akademik kütüphaneler aynı zamanda derslere, sergilere ev sahipliği yapan/yapması beklenen kültürel ve entelektüel merkezler olarak hizmet etmektedirler.
Halk Kütüphaneleri	Halk kütüphaneleri, halka açık olan (hizmetleri öncelikle çocuklar, görme engelliler ya da hastane hastaları gibi hizmet verilecek nüfusun belirli bir bölümüne yönelik olsa bile) ve yerel ya da bölgesel bir topluluğun tüm nüfusuna hizmet veren ve genellikle tamamen ya da kısmen kamu fonlarından finanse edilen genel kütüphanelerdir. Temel hizmetleri ücretsizdir ya da sübvansiyonlu bir ücret karşılığında sunulmaktadır. Halk kütüphaneleri, her yaştan ve geçmişten gelen insanlar için erişilebilir bilgi ve kültürel zenginleştirme merkezleri olarak hizmet eden topluluk hazineleridir. Kapsayıcı kurumlar olarak halk kütüphaneleri, herkes için bilgi okuryazarlığı, eğitimi ve entelektüel gelişimi teşvik ederek topluluklarının farklı ihtiyaç ve ilgi alanlarına hizmet etmeyi amaçlamaktadırlar.

Topluluk Kütüphaneleri	Topluluk kütüphaneleri, bir bölgenin yasal kütüphane hizmetinin bir parçası olmayan ve yerel ya da ulusal bir hükümet yetkilisi tarafından yönetilmeyen ya da tamamen finanse edilmeyen kütüphanelerdir. Bir topluluk kütüphanesi, yerel ya da bölgesel bir topluluğun nüfusuna kütüphane hizmetleri sağlar ve topluluk grupları, hayır kurumları, (Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve diğerleri tarafından yönetilebilir ve finanse edilebilir. Bununla birlikte, farklı finansman modellerine dayalı olarak kütüphane hizmetleri sağlamak için yerel yönetimden bir miktar kamu fonu alabilirler.
Okul Kütüphaneleri	Okul kütüphaneleri, üçüncü (yüksek) eğitim düzeyinin altındaki her tür okula bağlı bir kütüphanelerdir ve birincil işlevi bu tür bir okulun öğrenci ve öğretmenlerine hizmet vermektir, ancak genel halka da hizmet verebilmektedirler.
Diğer Kütüphaneler	Diğer kütüphane kategorilerinden (ulusal, akademik, halk, toplum ve okul kütüphaneleri) birinde yer almayan ve bu araştırmanın başka bir yerinde yer almayan tüm diğer kütüphanelerdir. Diğer kütüphaneler, örneğin; özel kütüphaneler, devlet kütüphaneleri, tıp kütüphaneleri, sanayi ve ticaret kütüphaneleri ve başka bir yerde yer almayan diğer kütüphaneleri içerebilir.

Kaynak: ISO 2789:2022

KÜTÜPHANE PERSONELİNİN TEMEL YETERLİLİKLERİ VE MESLEK GRUPLARI

American Library Association (Amerikan Kütüphane Derneği-ALA) kütüphaneciyi/kütüphanede çalışan kişiyi; “kütüphanecilik alanında lisans/yüksek lisans/doktora eğitimi almış, bir kütüphanede profesyonel olarak çalışan, öncelikle kullanıcılara bilgiye erişim konusunda destek sunan, sosyal, teknik programlama veya bilgi okuryazarlığı eğitimi sağlayan kişi” olarak tanımlamaktadır. “Bilgi uzmanı”, “bilgi profesyoneli”, “kütüphane personeli”, “kütüphane uzmanı”, “kütüphane öğretmeni” ve “bilgi yöneticisi” gibi unvanlarla da adlandırılmaktadır (Brassil, 2014).

ALA’nın bu tanımı, kütüphanecilik mesleğinin yalnızca bilgiye erişim sağlamaktan ibaret olmadığını, aynı zamanda kullanıcıların değişen ihtiyaçlarını karşılamak üzere farklı beceri ve uzmanlık alanlarını da kapsadığını göstermektedir. Günümüzde kütüphaneciler, dijital okuryazarlık, bilgi yönetimi, veri analitiği ve teknik altyapı geliştirme gibi çok yönlü sorumluluklar üstlenmektedir. Bu durum, kütüphaneleri yalnızca bilgi kaynaklarının toplandığı fiziksel mekanlar olmaktan çıkarıp, aynı zamanda kullanıcıların eğitimsel, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına yanıt veren dinamik öğrenme merkezlerine dönüştürmektedir. Dolayısıyla, kütüphaneciler yalnızca profesyonel bilgi sağlayıcılar değil, aynı zamanda eğitimci, rehber ve teknoloji uzmanı gibi çoklu roller üstlenmektedir. Bu geniş kapsamlı görevler, mesleğin sürekli gelişimi ve yeniliklere uyum sağlamayı gerektiren bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

ALA kütüphane türüne bakılmaksızın herhangi bir türdeki kütüphanede çalışan bir kütüphanecinin mesleki topluluklara üye olarak öğrenme, etkileşim ve işbirliğini sürekli olarak ayakta tutması gerektiğini belirtmiştir. Ubogu (2021) “*Examining the Impact of Industry 4.0 on Academic Libraries*” adlı kitapta yer alan bölümünde profesyonel bir kütüphanecinin;

- Kullanıcı gruplarına hizmet etme arzusuna,
- Analitik düşünme, yeni sistem ve prosedürlere ayak uydurabilen, iş akışı geliştirme becerisine,

- İnisiyatif kullanabilen, bağımsız muhakeme yeteneğine,
- Bilgisayar, internet ve kütüphane yazılımları bilgisine,
- Kapsamlı raporlar hazırlayabilen ve fikirlerini yazılı ve sözlü olarak açık ve öz bir şekilde sunabilme becerisine,
- İdari kararlar alabilen, politikaları yorumlama ve personeli denetleme becerisine,
- Diğer toplum kuruluşları/paydaşları veya halkla etkin çalışma ilişkileri kurma, motive etme ve sürdürme becerisine,
- Kütüphane hizmetinin felsefesi ve teknikleri hakkında bilgisine,
- İş ve görevlerini organize etme ve bağımsız çalışma becerisine,
- Kütüphane materyalleri ve kaynakları hakkında kanıtlanmış bilgi,
- Kütüphane programlarını ve hizmetlerini geliştirmek ve uygulamak için yaratıcılık gerekli bilince,
- Hem sözlü hem de yazılı iletişim kurabilme,
- Özel ihtiyaçları olan kütüphane kullanıcılarına karşı olumlu tutumlara sahip olma,
- Yazma becerisinde doğru, nizaama uygun ve tutarlı olması gerektiğini belirtmiştir.

Kütüphane ve bilgi hizmetlerinin geliştirilmesi ve teşvik edilmesi için kütüphanecilik mesleğinin küresel sesi olan IFLA, kütüphane profesyonellerine meslek hazırlığı konusunda bilgi ve rehberlik sağlayan çalışmalarda bulunmaktadır. Bu çalışmalar, yerel bağlamsallıklara dayanan, kalite temelli bir mesleki gelişimi teşvik etmeyi amaçlamaktadır. IFLA (2022) tarafından hazırlanan “*Profesyonel Kütüphane Bilimi Eğitim Programları Rehberi*”nde, kütüphane profesyonellerinin kurumsal yönetim ve organizasyon teorilerini, kavramlarını, ilkelerini, politikalarını ve uygulamalarını iyi anlamış olmaları gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca bilgi profesyonellerinin organizasyonlarını etkin bir şekilde yönetebilmeleri adına;

- liderlik ve yönetim,
- stratejik planlama, karar verme, planlama, uygulama ve değerlendirme,
- hesap verebilirlik,
- güven ve delegasyon,
- sistem düşüncesi içinde hareket etme,
- bilgi yönetimi,
- ekonomi,
- mevzuat ve politikalar,
- savunuculuk,
- pazarlama ve halkla ilişkiler,
- iletişim,
- müşteri hizmetleri,

- müzakereler ve arabuluculuk,
- finansal yönetim,
- insan kaynakları yönetimi,
- ekip oluşturma,
- tesis yönetimi,
- bilgi teknolojisi yönetimi,
- proje yönetimi,
- risk yönetimi,
- kalite kontrol,
- değişim yönetimi ve yenilik,
- kurum kültürü, etik ve gizlilik kavramları hakkında bilgi sahibi olması gerektiğini veya eğitim alması gerektiğini vurgulamıştır.

Şüphesiz bu çeşitli alanlardaki bilgi ve beceriler, kütüphanecilerin görevlerini daha etkin bir şekilde yerine getirmelerine, kütüphanelerin topluma daha iyi hizmet sunmalarına ve bilgiye erişim konusunda güçlü bir destek sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Kütüphanecilerin geniş bir bilgi yelpazesine sahip olmaları beklenirken, her konuda uzman olmaları beklenemez. Önemli olan, kütüphanelerinde sunulan hizmetlerin kalitesini artırmak için gerekli bilgiye sahip olmaları ve gerektiğinde uzmanlardan destek alabilmeleridir. Bu noktada kütüphanecilerin rol ve sorumluluklarının iyi belirlenmesi gerekmektedir.

KÜTÜPHANELERİN DEĞİŞEN YÜZÜ: KÜTÜPHANECİLERİN YENİ ROLLERİ

Daha önce belirtildiği gibi kütüphaneler eski, geleneksel kaynak sunumu ve hizmet akışı rollerine devam ederken; yeni kaynak türleri ve hizmetlerle de gelişime ayak uydurmaya çalışmaktadırlar. Örneğin akademik kütüphaneler, öğrenme ve araştırma ortamındaki değişikliklere ve kütüphane kullanıcılarının davranışlarındaki değişikliklere yanıt olarak değişmektedir. Halk kütüphaneleri toplumun her kesiminden daha çok ve çeşitli kullanıcı grubu ile karşılaştığı için, bu kullanıcı grubuna ait ve kütüphane ortamlarında bulunmasına bir şekilde sebep olan tüm neticelerden etkilenmektedir. Aynı şekilde Milli kütüphaneler, özel ve halk kütüphanelerinin de üzerinde; değişimleri koordine etme, süreci yönetme ve çözüm ortaya koyma noktasında bürokratik kural ve olguları da ortaya koymaktan sorumludur.

Kütüphanelerin rolü ve kütüphane algısı bu günden sonra elbette değişmeye ve gelişmeye devam edecektir. Aynı zamanda 21. yüzyıl kütüphanecisi kitapların koruyucusu ünvanının yanı sıra önemli diğer roller için de öncülük edecektir. Kütüphaneci çatı tanımlaması altında esasen iş akışlarında tanımlanan, gündelik sorumlulukları haline gelen yeni rolleri ile (araştırmacı, veri analisti, bilgi

analisti, veri tabanı yöneticisi, sosyal medya yöneticisi vb.) kütüphanecilerin çok yönlü rollerini ve ölçülemez değerlerini net hale getirmiştir. Ancak bu değişim karşısında dahi Lankes (2018), kütüphaneciliğin salt bilgi dağıtan ya da değişimi okuyan bir mekanizma olmadığını, hatta veri ve enformasyon altyapı sağlayıcılığını tartışmalı bularak olaya eleştirel bir gözle bakılması gerektiğini ifade etmiş ve yeni bir kütüphane biliminin, veri ve enformasyon yerine bilgiye ve bilmeye odaklı olması gerektiğinin altını çizmiştir.

Bilgi toplumunda kütüphaneci, mesleki kimlik ve teknolojik değişimlerin yanı sıra toplumsal ve kültürel olgulardan da etkilenen aktif bir aktördür. Bugün kütüphaneci veya bilgi yöneticisi; geleneksel kaynak koleksiyonlarının devamlılığını sağlama ve elektronik kaynaklar için yeni sorumluluklar üstlenmenin yanı sıra; sahip olduğu niteliklerini, bilgilerini ve becerilerini yenileriyle tamamlaması zorunlu olan bir unsurdur. Kütüphaneci kimi zaman bir bilgisayar bilimcisi, kültürel sosyolog, sosyal hizmet uzmanı, işletme ekonomisti, iletişim uzmanı, avukat ve pazarlama uzmanının niteliklerinden gereği kadarıyla ilgili bilgi sahibi olmak zorundadır. Kütüphaneciler kullanıcıların bilgi taleplerini karşılamak, sorunlarını çözmelerine yardımcı olacak bilgilere ulaşmak için başvurdukları danışma merci olma sorumluluklarını üstlenmektedirler. Ancak kullanıcılarının yaşadığı/karşılaştığı zorluklar sebebiyle kütüphanecilerin karşılaştığı talepler, üstesinden gelmek üzere eğitim aldıkları konuların kapsamını giderek aşmaktadır. Örneğin Amerikan Kütüphane Derneği (American Library Association-ALA)'nin bir şubesi olan Halk Kütüphanesi Derneği (Public Library Association-PLA)'nin başkanı Melanie Huggins, “geçtiğimiz on yılda birçok kütüphane kullanıcısının akıl sağlığı, madde kullanımı, yoksulluk gibi temel ihtiyaçlar sebebiyle sosyal hizmet uzmanlarıyla ortak çalışmanın zorunlu hale geldiğini” belirtmiştir (Stringer, 2020). Bu durum bilinenin aksine kütüphane denince akla mesleki olarak sadece bir kütüphanecinin gelmesi fikrini reddetmektedir. Zira organizasyon içerisinde; arşivci, halkla ilişkiler uzmanı, yazılım uzmanı, sosyal çalışma ve hizmet uzmanı, medya uzmanı vb. gibi meslek grupları işbirliğini de gerektirmektedir.

2007 yılında ALA'ya bağlı olarak hizmet veren İhtisas ve İşbirliği Kütüphaneleri Derneği (Association of Specialized and Cooperative Libraries-ASCLA) “Akıl Hastalığı Olan Kişiler için Kütüphane Hizmetleri Kılavuzu” başlıklı bir kılavuz yayınlamıştır (ASCLA, 2007). Kılavuz ilkelerini hazırlayan alt komite 2000 yılında başlayan süreci ele alarak, çeşitli meslek gruplarına mensup kütüphanecilerin katılımıyla oluşturulmuştur. Dernek, kütüphanelerin dezavantajlı kullanıcı gruplarına hizmet sunumunu kolaylaştırmada kütüphanelerin ve kütüphanecilerin sahip olabileceği rolü ele almıştır. Kılavuz, kütüphane ve kütüphanecilerin bilgi yönetimi aracılığıyla ruhsal hastalıkların yönetiminde ve bu hastalıkların tedavisinde kilit öneme sahip olmalarının yanı sıra, kütüphanelerin toplumsal rolleri ile sıklıkla ilişkilendirilen ayrımcılığın azaltılması konusunda da rol üstlendiklerini ortaya koymuştur. ASCLA komitesi, kütüphanelerin dezavantajlı grupları destekleme çalışmalarını üç adımda gruplandırmıştır:

- ayrımcılığı azaltmak için çalışmak,
- bilgi paylaşımı,
- programlama sağlama.

Kılavuz, kütüphanelerin çeşitli davranış ve kriz durumlarını yönetmek için planlara sahip olması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu adımlardan bilgi paylaşımı ve programlama sağlama esasen kütüphanecilik meslek literatürü içerisinde benimsenen ve alışlagelmiş konular olarak ele alınmaktayken “ayrımcılığı azaltmak için çalışmak” esası tamamen sosyolojik temelli bir konudur. Dolayısıyla, kütüphanecilerin yeni rolleri ve sınırları ile mesleki yeterlilikleri tartışma konusu haline gelmektedir (ASCLA, 2007).

Benzer bakış açısıyla Bitter-Rijkema vd. (2011) çalışmalarında, halk kütüphanelerinin rolü ve konumunda gerçekleşen değişikliklerin, kütüphane profesyonellerine yönelik mesleki gelişim programlarının temelden yeniden değerlendirilmesi gerektirdiğini belirtmiştir. Bu vaka çalışması, yenilikçi mesleki öğrenme programını ve bunun yoğun bir paydaş danışmanlığı ile birlikte oluşturulmasını anlatmaktadır. Ancak bulgularında, geleneksel mesleki gelişim programlarının yeterli olmadığı ve daha yenilikçi bir öğrenme yaklaşımına duyulan ihtiyacı göstermiştir.

SOSYAL KÜTÜPHANECİLİK KAPSAMINDA YENİ KÜTÜPHANECİLİK ANLAYIŞININ GELİŞİMİ

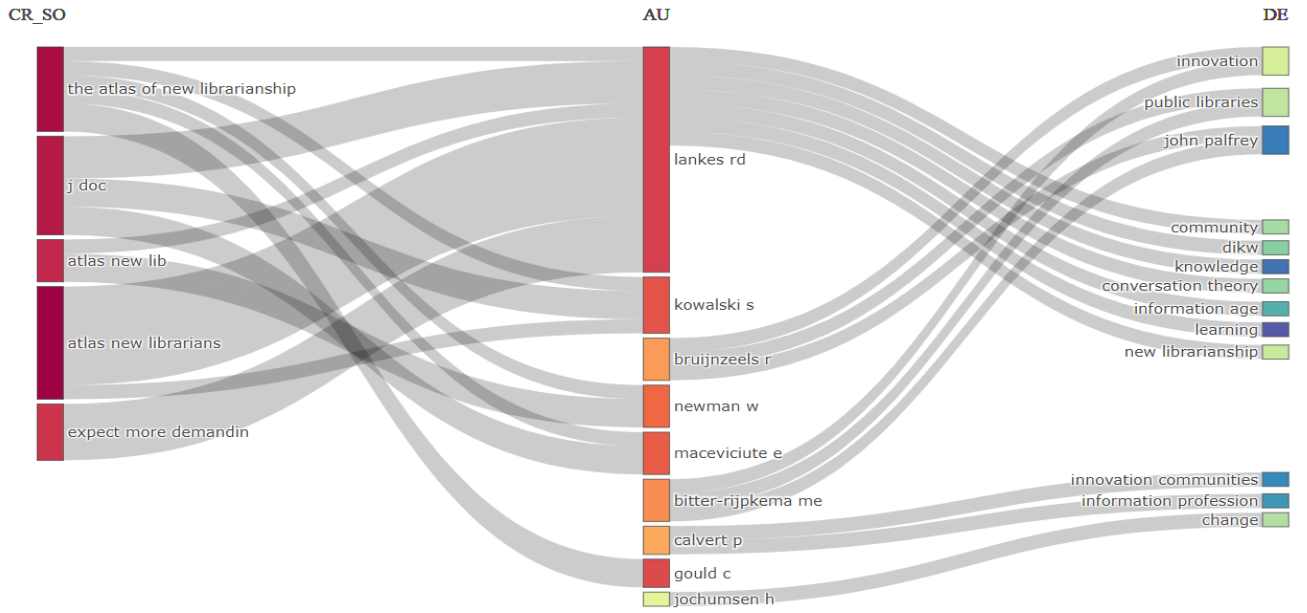
Sosyal kütüphanecilik kavramı, kütüphane hizmetlerinin yeniden planlanıp ele alınmasında yararlı bir kavram olarak ilişkilendirilebilir. Bu ilişkilendirme için iki meslek grubu; kütüphanecilik ve sosyal hizmet uzmanlığı arasındaki mevcut ilişkiyi iyi anlamak ve kurgulamak gereklidir. Bu sayede kütüphanelerin geleneksel görev ve sorumluluk tanımlarının dışına çıkarak sosyal değer yaratabilmesi mümkün olacaktır. Günümüzde kütüphanelerin toplumsal anlamda değer yaratabileceği birçok konu, alan ve profesyonel bakış açısı bulunmaktadır.

Sosyal hizmet ve kütüphanecilik kurgusunda geleceğe bakmak için, profesyonellik üzerine gelişen söylemleri de dahil olmak üzere her iki mesleğin tarihine başvurulmalıdır. Hem kütüphanecilerin hem de sosyal hizmet uzmanlarının profesyonel olarak gelişimi, uzman toplulukların kurulması, örgün eğitimin geliştirilmesi ve mesleki kuralların benimsenmesi açısından benzer bir zaman çizelgesini takip eder.

Zettervall ve Nienow, kütüphanecilik ve sosyal hizmetin “kullanıcılara mükemmel hizmet sunma ortak motivasyonu” da dahil olmak üzere “mesleki etiğimizde önemli bir örtüşmeyi paylaştığımız” iddia etmektedir (Zetterval ve Nienow, 2019). Miles (2017), “kütüphanecilerin dili sosyal hizmet uzmanlarının dilidir: her ikimiz de erişim, savunuculuk, katılım, gelişim, refah ve kapsayıcılık

istiyoruz” diyerek iki alanın mesleki etiği arasında bir başka paralellik kurmaktadır. Hem kütüphane biliminde hem de sosyal hizmette profesyonellik üzerine ilk söylemlerin incelenmesi, Heite'nin sosyal hizmetin profesyonelleşmesini sınır aşan bir çalışma olarak nitelendirmesinin her iki alan için de geçerli olduğunu göstermektedir. Bilim ve ruh, zihinsel ve ahlaki, erkek ve kadın, gönüllü ve mesleki çalışma arasındaki ayrımlar, her iki alanın gelişiminden bu yana profesyonel sosyal hizmet ve kütüphanecilik tanımlarında rol oynamıştır. Tarihsel olarak, her iki meslek de 1800'lerin sonlarında sanayileşme ve kapitalizmin yükselişinden etkilenen nüfuslara hizmet etme arzusuyla ortaya çıkmıştır. 'Dost ziyaretçiler' yoksulları ziyaret ederek onlara iyi davranış ilkelerini öğretmiştir. Yerleşim evi çalışanları hizmet ettikleri nüfusla birlikte yaşamışlar, hem öğretmen hem de öğrenci rollerini üstlenmişlerdir. İlk kütüphaneciler, müşterileri için en iyi kitapları seçerek, dolaylı olarak onlara iyi davranış ve doğru ahlak konusunda eğitim vermişlerdir (Heite, 2012). Sosyal hizmet ve kütüphanecilik alanındaki ilk metinler, Heite tarafından tanımlanan duygusallık, özen ve empati gibi kadınsı özellikleri sosyal hizmet uzmanları ve kütüphanecilerin değerleri ve misyonlarıyla ilişkilendirmiş, böylece kadınların erkeklerin işlerini ya da istihdam beklentilerini aksatmadan işgücüne katılmaları için gerekçe sağlamıştır. Kişisel ya da maddi kazanç arzusundan ziyade insanlığa hizmet etmeye yönelik kadınsı arzunun, kadınları hem hayır işleri hem de kütüphane işleri için benzersiz bir şekilde uygun kıldığı, özellikle de bu tür işlerin genellikle ücretsiz ya da düşük ücretli olduğu savunulmuştur. Ancak aynı zamanda bu özellikler, doktorlar tarafından icra edilenler gibi bilimsel, eril mesleklerle tanımlanan bir sistemde profesyonel olmayan meslekler olarak görülmekteydi. Bu nedenle sosyal hizmet ve kütüphanecilik, sürekli olarak profesyonel ve profesyonel olmayan işler arasındaki sınırdaki var olan meslekler olarak birbirlerine eşlik ettikleri görülebilmektedir.

Kütüphanecilik mesleğinin son dönemlerdeki ilişkili kavram alanlarını tespit etmek, gelişim serüvenini anlamlandırmak için yazınsal literatürün incelenmesi gerekmektedir. Çalışmanın ilerleyişi gereği, değişen kavramlar ve bakış açıları “yeni kütüphanecilik” (new librarianship) kavramının incelenmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Web of Science veri tabanında “new librarianship” anahtar kelimesi özetler içerisinde sorgulanmış ve 1996-2021 yılları arasında 26 yayına ulaşılmıştır. Bu yayınların 14'ü kitap kritiği, yedisi makale, üçü kitap bölümü, biri kitap, biri ise editör yazısıdır. R programında Biblioshiny paketi ile incelenerek “yeni kütüphanecilik” konusunda yapılan çalışmalar, kavramın içerdiği temalar, öncü yayınlar ve yazar etkileşimleri bağlamında incelenmiştir. Yeni kütüphanecilik konusunda yazılan The Atlas of New Librarianship (Lankes, 2011) ve The New Librarianship Field Guide (Lankes, 2016) iki kitap, kavramın öncülüğünde önemli bir yer tutmaktadır.

Şekil.2. Atıf kaynağı- Yazar- Anahtar Kelimeler Üçlü Plot Analizi

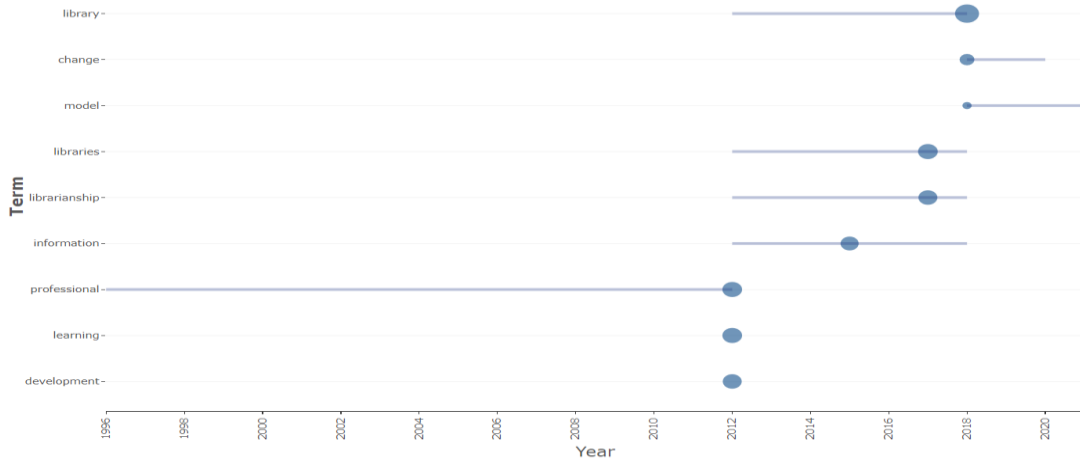
Şekil 2’ye göre Lankes alanının önde gelen yazarı olarak, topluluk, bilgi, enformasyon çağı, öğrenme, yeni kütüphanecilik gibi anahtar kelimelerin kökeninde yer almaktadır. Diğer yazarlar bağlamında ise; inovasyon, halk kütüphaneleri, yenilikçi topluluklar, veri uzmanlığı ve değişim gibi anahtar kelimelerin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durum, kütüphanecilik anlayışındaki değişimi ve boyutlarını destekler niteliktedir.

Ön plana çıkan yayınların da yine atıf sayılarının yüksek olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo.2)

Tablo 2. Yeni Kütüphanecilik Konusunda En Çok Atıf Alan Yayınlar

Yazar, Yıl	Başlık	Toplam Atıf Sayısı
Lankers RD, 2016,	New librarianship a field guide	24
Bitter-Rijpkema ME, 2012,	The library school: empowering the sustainable innovation capacity of new librarians	5
Cronin B, 1996,	Conflicts of jurisdiction: an exploratory study of academic, professional, and epistemological norms in library and information science	4
Jochumsen H, 2018,	How to qualify the debate on the public library by the use of research-developed tools	2
Lankers RD, 2018,	Why do we need a new library science	1

Tablo 3’deki verilerden anlaşıldığı üzere yıl aralığı boyunca yeni kütüphanecilik kavramındaki temalar ve trend değişimleri aşağıda sunulmuştur (Bkz. Tablo 3). Görüldüğü üzere, trend değişimleri minimum 5,3 yıl değişim şeklinde ele alınmış olup, 2018’lere kadar kütüphane, kütüphanecilik, öğrenme, enformasyon gibi kavramlar ön plana çıkarken, sonrasında ise “yeni kütüphanecilik” kavramında da tartışılan haliyle yeni “modellerin” ve “değişim” kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Genel zaman aralığındaki değişimde, pandeminin ortaya çıkması, rolü ve değişimdeki etkisi bu araştırmanın kapsamı dışında olsa da, son yıllardaki toplumsal değişimin de etkisi olduğu hatırlanmalıdır. Trend temalarının gelişimi Şekil 3’te daha net görülebilmektedir.

Şekil.3. Kütüphanecilik Kavramındaki Temalar ve Trend Değişimleri

Tablo 3. Trend Tema Analizi 1996-2020

Tema	Frekans	yıl_q1	yıl_med	yıl_q3
model	5	2018	2018	2021
değişim (change)	7	2018	2018	2020
enformasyon (information)	10	2012	2015	2018
kütüphaneler (libraries)	12	2012	2017	2018
kütüphanecilik (librarianship)	11	2012	2017	2018
kütüphane (library)	19	2012	2018	2018
topluluk (community)	5	2012	2012	2017
öğrenme (learning)	12	2012	2012	2012
profesyonel (professional)	12	1996	2012	2012
gelişim (development)	11	2012	2012	2012

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Kütüphanelerin toplam varlıklarının değişen küresel sisteme ayak uydurmaları, sosyal alan ve hayatın bir parçası olarak örgütlenmeleri gerekmektedir. Zira kütüphanecilik mesleği tanım, görev, sorumluluklar ve hizmet alanlarında belirtildiğinin de üzerinde “dört duvar arasında kalmış” bir meslek alanının daha da fazlasını ifade etmektedir. Mesleğin yazınsal arka planı incelendiğinde “yeni kütüphanecilik” alanını tanımlama, uygulama alanını aktarma noktasında özellikle kılavuz ve rehber düzeyindeki çalışmaların ağırlıkta olduğu; çalışmaların sıklıkla benzer yazar ve coğrafyalarda devam veya tekrar ettiği göze çarpmaktadır. Ancak yeni kütüphaneciliğin ortaya çıkmasında etkili olan koşullar salt belirli yazar ve coğrafya sınırlarının meselesi değildir.

Kütüphaneler sadece sahip oldukları standart hizmetler (basılı kaynaklar ve elektronik kaynaklara yerinden ve uzaktan erişimi sağlamak vb.) için bir giriş noktası olarak değil, insanların gerçek hayattaki sorunları ele almalarına ve topluluk oluşturmayı desteklemelerine yardımcı olabilecek bir topluluk ortağı olarak düşünülmelidir. Sistematize edildiğinde topluluğun en küçük yapı taşı olarak birey, açık bir sistemdir ve kendisi dışında kalan dünya onun dış çevresini oluşturur. Birey çevreyle

sürekli etkileşim halindedir. Çevredeki değişimler, birey için çözülmesi gereken problem durumları yaratır. Ancak bireyin sahip olduğu nitelikler (eğitim düzeyi, yaşı, sosyal statüsü, yetenekleri, inanç ve değerleri vb.) problemi algılayış, kavrayış ve çözüm yöntemine etki eder. Dolayısıyla bireysel farklılıklar, belirli bir problemin (problem bireyden bağımsız olsa da) yarattığı birey-çevre etkileşiminin farklı görünüşler sergilemesine yol açar (Buckland, 1997). Etkileşim aynı zamanda iki yönlüdür. Çevre yalnız nesnelerle sınırlı değildir. Olaylar, olgular, süreçlerin de yer aldığı karmaşık bir niteliğe sahiptir. Bireyin, çevrenin bu karmaşık ve dinamik yapısının kapsadığı tüm unsurları (nesne, olgu vb.) gözlemlemesi, deneyimlemesi yani ilişkisi nesnel gerçeğin zihinde yaratılması sürecini başlatır. Bu sürecin aşamaları farkına varma, yönelme, onların özelliklerini ve aralarındaki ilişkileri çözümlemeye çalışarak soyut düşünceye varma, kavramlara yükselme ve dış dünya modelinin zihindeki yansımaları/tasarımını gerçekleştirme biçiminde sıralanabilir.

Kütüphaneler kullanıcıları ve kullanıcılara ait tüm sosyal değişkenler üzerinden geniş bir alana hitap etmektedir. Yeri geldiğinde afet gibi kitlesel bir yıkımda ikinci bir ev/sığınak görevini üstlenirken, yeri geldiğinde felaketin yaşandığı coğrafyadan uzak olsa da kaçışların olası sığınağı olmaktadır. Günümüzde standart kütüphanecilik olgusu henüz istenilen standartlara ulaşmamışken (fiziksel kütüphane şartları, Bilgi ve Belge eğitimi almış personel sayısı, kaynak yeterliliği, bütçesel problemler vb.), farklı açılardan kurumsal ve örgütsel olarak organize edilmesi olgusu belki de hayali bir unsur olarak görülmektedir. Örneğin Princeton Halk Kütüphanesi özellikle “göçmenlik” konusunu odağa aldığı çalışmalarında; kütüphanelerin göçmenler için kariyer danışmanlığı, istihdam yardımı, vatandaşlık hazırlığı vb. konularda yasal danışmanlık; ırkla ilgili topluluk forumlarına ev sahipliği yapma vb. hizmet deneyimlerini geliştirmek için yeni bir organizasyon ve değişimi benimseyen çalışmalarda bulunmuştur. Zorluklar karşısında karar almayı dahi beklemeden kütüphanelerin aslında her zaman beklenen bir rolü üstlendiği de açıkça görülen bir gerçekliktir.

Bu gerçekliğin altından kalkmaya yarayacak çözüm önerisini inşa edecek tercihen meslek profesyoneli olması umulan yönetim kademesinde bulunan kişilerin, çalışan ve kullanıcıların psikososyal ihtiyaçlarının karşılanması noktasında elini taşın altına koyacak uygulamalar aşamasında ön ayak olması gerekmektedir. Örneğin, yöneticilerin kadro oluşturucu/atayıcı daha üst mercilere hem çalışanların hem de kullanıcıların karşılaştıkları psikososyal ihtiyaçları raporlaması ve bünyesinde yer aldığı birim/kurumun iç ve dış paydaşların psikososyal çalışma birimlerinden gerekli ise yarı yahut tam zamanlı destek alması önerilebilir. Bu ihtiyacı karşılamak için ruh sağlığı uzmanları, halka yönelik dersler, kütüphane personeli için eğitim programları ve bazen de akıl sağlığı sorunları olan kullanıcılarla doğrudan çalışarak kütüphane ortamında bilgilerini paylaşabilmektedirler. Kullanıcı gruplarının göç yoğunluklu olması durumunda dil ve tercüme desteğinin yanı sıra kaynak çeşitlilik ve düzeni bu doğrultuda sağlanmalı ve bilgilendirmeler (broşür, tanıtım, tabela vb.) çeşitlendirilebilir. Her iki meslek grubunda da profesyonel istihdam yaratılması kuşkusuz en doğru bakış açısı olacaktır.

Kütüphanecilik meslek literatürü açısından tartışmaya açılan en yeni konulardan biri olan; özellikle sosyal hizmet uzmanları ve çalışmacılarının kütüphane organizasyonlarında yer alması fikri, günümüz dünyasının yaşadığı açlık, yoksulluk, afet ve felaketler, salgın hastalıklar vb. yaşandığı 21. Yüzyılda dikkati çeken konulardan biri olmuştur.

KAYNAKÇA

- Agencies, C.L. (2007). Guidelines for library services for people with mental illnesses, 2007.
- Bitter-Rijkema, M.E., Verjans, S. ve Bruijnzeels, R. (2012), The library school: Empowering the sustainable innovation capacity of new librarians. *Library Management*, 33(1/2), pp. 36-49. <https://doi.org/10.1108/01435121211203301>
- Bitter-Rijkema, M. E., Verjans, S., ve Bruijnzeels, R. (2011). The Library School: empowering the sustainable innovation capacity of new librarians. *Library Management*, 33(1/2), pp. 36-49.
- Brassil, E. B. (2014). ALA [Glossary] of library & information science, Chicago: American Library Association, 2013.
- Buckland, M. K. (1997). What is a “document”? *Journal of the American Society for Information Science*, 48(9), 804-809. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4571\(199709\)48:9<804::AID-ASI5>3.0.CO;2-V](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4571(199709)48:9<804::AID-ASI5>3.0.CO;2-V)
- Cronin, B. ve Davenport, E. (1996). Conflicts of jurisdiction: An exploratory study of academic, professional, and epistemological norms in library and information science. *Libri*, 46(1), 1-15. <https://doi.org/10.1515/libr.1996.46.1.1>
- Chu, C. M., Raju, R., Cunningham, C., Ji, J., Ortíz-Repiso Jiménez, V., Slavic, A., ve Zakaria, S. (2024). Profesyonel Kütüphane ve Bilgi Bilimi (LIS) Eğitim Programları için IFLA Rehberi
- Heite, C. (2012). Setting and crossing boundaries: Professionalization of social work and social work professionalism. *Social Work and Society*, 10(2)
- International Organization for Standardization. (2022). *Information and documentation — International library statistics* (ISO Standard No.2789:2022).
- Jochumsen, H. (2018). How to qualify the debate on the public library by the use of research-developed tools. *Bibliothek Forschung und Praxis*, 42(2), 344-350. <https://doi.org/10.1515/bfp-2018-0041>
- Kajberg, L. (2018) Re-visiting Paul Wasserman’s the new librarianship: A challenge for change. *Public Library Quarterly*, 34(4), 375-386. <https://doi.org/10.1080/01616846.2018.1511963>
- Lankes, R. D. (2011). The atlas of new librarianship (c.16). *Cambridge, MA*: MIT Press.
- Lankes, R. D. (2016). The new librarianship field guide. *Mit Press*.
- Lankes, R. (2018). Why do we need a new library science. *Bibliothek Forschung und Praxis*, 42(2), 338-343. <https://doi.org/10.1515/bfp-2018-0036>
- Miles, D. (2017). A social worker in the library. *Incite*, 38(3/4), 20.
- Morgese, W. (2017). Libraries and librarians in the 21th century: Carriers of knowledge but also empathetic builders of a change. *AIB Studi*, 57(2). <https://doi.org/10.2426/aibstudi-11645>
- Newman, B. M. (2020). Newman Ph. R. The psychological system. *Theories of Adolescent Development*, 113-116.

O'malley, S. (2022). Libraries hiring social workers as mental health issues and homelessness soar. *Route Fifty*.

Stringer, H. (2020). Libraries as mental health hubs: across the United States, libraries are striving to offer visitors mental health supports. *Monitor on Psychology*, 51(3), 26. (Erişim Tarihi:10.11.2024) <https://www.apa.org/monitor/2020/04/libraries-health-hubs>

Torrey, E., Esposito, R. ve Geller, J. (2009). Problems associated with mentally ill individuals in public libraries. *Public Libraries*, 48(2), 45-51.

Ubogu, J. O. (2021). The role of librarian in the twenty-first century. In *Examining the impact of industry 4.0 on academic libraries* (pp. 91-102). Emerald Publishing Limited.

Yontar, A. (1995). *Kütüphane ve belge-bilgi merkezlerinde bilimsel yönetimin önemi*. İstanbul: TKD İstanbul Şubesi.

Zettervall, S. K., & Nienow, M. C. (2019). Whole person librarianship: A social work approach to patron services. Bloomsbury Publishing USA